

TEZAURE UMANE VII MUZEUL „ASTRA” ȘI TRĂIREA ÎNTRU TRADIȚIE

drd. Mirela CREȚU

*„A fi trup și suflet cu Tradiția înseamnă
participarea la bogăția vieții pe care
ne-a lăsat-o moștenire trecutul”.*

Christos Yannaras

A fost odată, ca niciodată ...

Așa încep, și astăzi, poveștile părinților și bunicilor, sub semnul cărora mulți prunci își încep copilăria, își formează și desăvârșesc personalitatea. De noi depinde cum le vom continua legenda și ce final le sugerăm!

Avem, cu siguranță, un cuvânt de spus în privința înfățișării sub care trecutul se întoarce, din când în când, la noi. Dar trăim, din ce în ce mai intens, cu impresia că totul se petrece prea repede, că timpul modern nu ne aparține defel. Iar viitorul, părându-ni-se și mai nesigur, ne mărginim să îi căutăm antecedente pe care să le moștenim și să le ținem în viață. Când ochii istoricului par că slăbesc, că ne trădează, cerem memoriei să ni-i împrumute pe ai săi. Iar aceasta pretinde *obiectelor* să nareze în locul nostru, să susțină legătura conștiinței de sine cu trecutul, adică să asigure continuitatea, coerența imaginii de sine, mai succint spus, identitatea. Pe fondul crizelor de comunicare, ele ne permit să vorbim mai puțin și să ne exprimăm mai mult. Dacă acordăm obiectelor putere de simbolizare, le recunoaștem, implicit, capacitatea de a iradia felurite fabule despre lumea care le-a instituit.

„Tezaure umane vii”, sintagmă tradusă și adoptată de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu¹ pentru a-și defini Programul de protecție a patrimoniului cultural imaterial, este înainte de toate o mare provocare - **tezaur**, după cum bine se știe este *o comoară ascunsă de multă vreme în adâncuri și care poate fi descoperită doar întâmplător și doar de cei inițiați; este piatra prețioasă ce stă la temelia identității noastre; este flacăra ce luminează drumurile căutărilor, verticalitatea ardentă din care izvorăsc cercurile concentrice ale spiritualității românești. Este „flacăra de apă vie” ce întreține viața întru tradiție.*²

Recuperarea tradițiilor trebuie făcută în *spiritul* lor, însă, în forme moderne de expresie, adaptate cerințelor actuale ale comunității rurale. Ideea de recuperare include ideile de redescoperire, de retrăire și de continuare în forme îmbunătățite, consensuale cu imperativele societății moderne, a valorilor cultural-tradiționale, care vin din secole de istorie. Credem că este oportună și o analiză semantică a termenului. Cuvântul *tradiție* provine din francezul *tradition*, care are la origine etnonimul latin *trado-ere*, având multiple sensuri: „a transmite”, „a trece mai departe”, „a încredința”, „a preda”, „a lăsa pe seama cuiva”, „a trăda”, „a povesti”.³ Încercând să definească tradiția, Constantin Noica spunea că ea este „păstrarea întru spirit a ceea ce a fost bun în trecut”⁴, iar Andrei Pleșu preciza că este „prezentul etern și nemijlocit, e singura prezență care reunește, în țesătura ei, actualitatea cu maxima stabilitate (...) *tradiția este*”⁵.

Așadar, nu putem face disocierea procesului de recuperare a tradițiilor de întregul **sistem de redescoperire și reevaluare a conștiinței proprii identități etnoculturale**. Admițând că fiecare generație are dreptul la o viziune proprie privind actul de creație artistică, respectând spiritul și nu „litera” (forma exterioară) tradiției, subliniem faptul că regăsirea tradițiilor, acolo unde s-au pierdut, sau preluarea vestigiilor și moștenirilor, acolo unde s-au păstrat, presupune dialogul dintre „cei ce știu” cu „cei ce nu știu”, dar ar fi necesar „să știe”, evidențiind, totodată, care sunt direcțiile de intervenție și perspectivele evoluției întregului sistem cultural, în mecanismele sale de transmitere clasice și moderne.

Așadar, ce este cultura populară, care este semnificația și importanța sa istorică în gestarea ființei naționale, a culturii etno-identitare, în zămislirea acelei eterne și inalienabile specificități culturale a unui neam, efigia originalității sale culturale?

Prin intermediul culturii sale istorice, un popor se poate cunoaște și, mai ales, poate încerca să se depășească. Nu putem face abstracție de ea cum nu putem fugi de propria conștiință. Tradițiile pe care le incumbă impun continuitatea drept criteriu al unor permanente axiomatice pentru identitatea unui popor.

Timpul fiecărei națiuni îi marchează trecerea în și prin istorie, raportând fluiditatea „curgerii” sale la perenitatea unor esențe naționale, între care, *cultura populară* nu trebuie invocată doar dintr-un convenționalism pios. Rolul său nu este doar acela de a subiectiva specificul național în sine ci de a legitima, tocmai prin originalitatea ei, sau, dimpotrivă, prin comunitatea în plan universal a valorilor culturale din spațiul etnic pe care îl definește.

Cultura populară aparține fondului primordial al determinațiilor și interdependențelor intrate în complicata alchimie a procesului de constituire a unei culturi naționale. Născută din atemporalitatea și arhaismul lumii rurale, în care constantele cutumiare se suprapun și se contopesc celor naturale, cultura populară a căpătat ceva din fidelitatea de expresie a ritmurilor cosmice, posedând intimitatea unei confesiuni în care conștiința unui neam nu-și poate refuza sinceritatea. Copil, martor, ctitor și, în același timp, judecător al duratei, culturii populare i se poate acorda credibilitatea izvorului istoric prin faptul că reprezintă capacitatea de stilizare a experienței milenare a unei comunități, proiecția predispozițiilor ei mentale, în sfera celestă a creației artistice. Nesupusă canoanelor pedante ale cronologiei, ea se refuză clipei și se sustrage impetuoasei deveniri obiectiv-istorice, pentru a se hărăzi unei îndelungi hermeneutici a „sinelui” național. Puțin sensibilă la capriciile istoriei de cancelarie ea extrage semnificativul particularizant, sedimentându-l în esențe ale etnicității.

Îi datorăm culturii populare cronică unui *timp care nu trece*: ea este condeiul cuvântului, gramatica gestului, pergamentul memoriei...

Programul UNESCO „*Tezaure umane vii*” prevede salvarea patrimoniului imaterial prin dezvoltarea și implementarea la nivel național și internațional a unor strategii pe termen lung, care să urmărească conservarea - prin colectare, înregistrare și arhivare - și revitalizarea - prin încurajarea de cunoștințe și aptitudini privind transmiterea generațiilor viitoare - a valorilor tradiționale în domeniul artefactului artistic. Definirea conceptelor de „*patrimoniu cultural imaterial*” și „*tezaur uman viu*” este foarte dificil de făcut trebuind să se țină seama de condițiile social-istorice și culturale ale fiecărei țări ce adoptă sistemul.

Conform *Recomandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire* (1989) „cultura tradițională și populară este ansamblul creațiilor unei comunități culturale fondate pe tradiție, exprimate de un grup sau de un individ și recunoscute ca răspunzând așteptărilor comunității atât ca expresie a identității culturale și sociale, cât și ca norme și valori transmise oral prin imitație sau alte maniere. Formele sale cuprind, între altele, limba, literatura, muzica, dansul, jocurile, mitologia, riturile, cutumele, artizanatul, arhitectura și alte arte”.⁶

Zece ani mai târziu, în 1999, la Veneția, UNESCO considera că „*Tezaure umane vii*” sunt persoanele care dețin, la cel mai înalt nivel, deprinderile și tehnicile necesare pentru producerea anumitor aspecte de viață culturală a unui popor și pentru continuarea existenței patrimoniului lor cultural material”.⁷

Prin *Convenția Internațională pentru Salvarea Patrimoniului Cultural Imaterial*, adoptată la 17 octombrie 2003, la Paris, *patrimoniul cultural imaterial* este înțeles ca: „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele și îndemânările, cât și instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale care le sunt asociate – comunitățile, grupurile și eventual indivizii recunoscuți ca făcând parte din patrimoniul lor cultural. Astfel patrimoniul cultural imaterial, transmis din generație în generație, este recreat în permanență de comunități și grupuri, în funcție de locul lor, de interacțiunea cu natura și de istoria lor și le dă un sentiment de identitate și de continuitate, contribuind astfel la promovarea respectului diversității culturale și a creativității umane”.⁸

Patrimoniul cultural imaterial – artele plastice, artele mecanice, artele interpretative – reprezintă una dintre sursele esențiale ale identității noastre etnoculturale. Raportarea culturii populare la cea a altor popoare și realizarea unor studii comparative ne va ajuta să ne privim critic propriul tezaur etnografic, deci să ne formăm o viziune obiectivă despre noi înșine. Petru Caraman spunea că astfel „ne vom încadra distinct față de celelalte națiuni, în ramele universale. Se va putea adică ști precis prin ce anume elemente, caracteristice numai nouă, contribuim noi la edificiul spiritual – atât de multicolor și totuși atât de ceremonios unitar – al lumii”.⁹

Patrimoniul cultural imaterial este foarte vulnerabil, riscând să fie înlocuit cu o cultură standardizată datorită atât modernizării socio-economice, cât și progresului tehnicilor informaționale. În acest context se impune nevoia urgentă de a stopa pierderile viitoare prin prezervarea acestora (identificare, arhivare, cercetare), prin asigurarea căilor de transmitere a cunoștințelor și deprinderilor și mai ales prin înregistrarea în forme tangibile. Obiectivul poate fi atins doar acordând o recunoaștere deosebită persoanelor care le dețin la cel mai înalt nivel.

Fără a cunoaște provocarea UNESCO din 1989, și în absența unui program național axat pe o asemenea problemă, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a articulat, încă din 1983, un sistem propriu prin care și-a asumat responsabilitatea protejării patrimoniului cultural imaterial.

- ♦ fondarea *Asociației Creatorilor Populari din România* (1992), care este structurată pe domenii și genuri de creație, sistem rămas deschis unor noi nominalizări;
- ♦ organizarea anuală, la 15 august (*Târgul de „Sfântă Marie Mare”*), pentru membrii Asociației, a *Târgului Creatorilor Populari din România*, ajuns la ediția a XXIV-a;
- ♦ fondarea *Academiei Artelor Tradiționale din România* (structurată pe șase secțiuni: Arte plastice, Arte muzicale, Arte mecanice, Arte ludice, Arte literare și Arte culinare), care cuprinde deja peste 280 de membri selectați din toată țara și din toate categoriile etnice;
- ♦ organizarea, împreună cu Ministerul Educației și Cercetării, a *Olimpiadei Naționale „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, ajunsă la ediția a X-a, ce urmărește promovarea meșteșugurilor artistice tradiționale, finaliștii competiției fiind declarați „olimpicii” României;
- ♦ organizarea *Galeriilor de artă populară* (în centrul istoric al Sibiului și în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului) pentru vânzarea, sub controlul și selecția operată de specialiștii muzeului, a creațiilor contemporane ale meșteșugarilor tradiționali;
- ♦ organizarea, ca un corolar al întregului sistem de manifestări, începând din anul 2001, a *Festivalului Național al Tradițiilor Populare*, după modelul „Smithsonian Folklife Festival”, Washington D.C, la care România a participat în vara lui 1999;
- ♦ organizarea, începând cu anul 2002 a primului *Târg Internațional al Meșteșugurilor Tradiționale*, completat cu *Simpozionul Internațional „Cultură-Tradiție-Toleranță-Dialog multicultural”* - un amplu dialog în scopul cunoașterii tradițiilor culturale ale popoarelor lumii.

Nici până în prezent inițiativa nu a devenit o prioritate, dar a primit recunoașterea națională și internațională.

Sistemul, construit piramidal, poate fi analizat în totalitate sau poate fi privit fragmentar, pentru a descoperi „onestitatea supremă” a întregului. Voi opta pentru a doua variantă, aducând în prim plan Olimpiada. Este o manifestare unică, mărturisind printr-o singură imagine *totul*: cine păstrează tradiția (meșteri și creatori populari, mulți dintre ei membrii Academiei Artelor Tradiționale din România), cum și către cine se transmit tainele meșteșugurilor, cine receptează aceste valori...

La Olimpiadă *totul* se metamorfozează în școala lui *a privi*, sau mai exact a lui *a învăța să privești*, fără stereotipuri curențe și fără prejudecăți cotidiene. Este *inițierea* concurenților, prin care ei comunică ceea ce știu și se prezintă pe ei prin ceea ce fac și sunt. Este nevoie de multă bună-voință și disponibilitate din partea noastră pentru a înțelege acest univers. Este o *lume unică* în măsură să recreeze atmosfera de basm, prin care putem „ajunge și atinge” ceea ce am visat în propria copilărie și ceea ce ne-am dorit să eternizăm ca valori eponime ale etnicului și ethosului românesc. Privitorului i se cere răbdare, el trebuie să reflecteze, pornind de la lucrurile expuse la procesul nevăzut al plămădirii și al formării celor ce-l realizează. Prin fiecare gest, prin fiecare obiect săvârșit, copiii nu încercă să ne convingă despre o realitate - supraviețuirea culturii și artei populare românești - ci pur și simplu ne-o arată, nouă rămânându-ne bucuria de a găsi sensul și legăturile tainice ale lucrurilor.

Olimpiada le oferă, pe lângă cunoașterea voluptoasă a universului tradițiilor, și „experiența alterității”, prilejul de a „căuta necunoscutul” și, implicit, resursele de creație ale propriei ființe. Este o plăcută călătorie prin care se recompune un întreg univers gradual, de la vechi „spre nou”, de la generațiile antecesore spre generațiile viitoare, de la „celălalt” spre „tine”, în tonuri și nuanțe de o variabilitate infinită.

Este un efort constant al copiilor și dascălilor, dar și al nostru, al specialiștilor, de a ordona din exterior spre „înăuntru”, o „lume în mișcare”, un univers ce pendulează între joc și măiestrie, între copilărie și maturitate. Calea de mijloc trebuie să lumineze coerența unor semne și sensuri, a unor structuri și imagini, a unor forme și alegorii. Povestea trebuie esențializată într-un limbaj vizual

bogat și profund, numai așa Olimpiada devenind ceea ce-și propune: un „adevărat regal” al culturii populare românești contemporane.

Fiecare obiect stimulează, dă amplitudine gândirii, prezentând, cu o mare putere de sugestie, nucleul nealterat al unei lumi ce nu a apus încă, al unei realități unice prin perenitatea și firescul său - lumea satului - în care legenda și realitatea se împletesc într-o țesătură ce constituie însăși viața acestor copii. Ei au posibilitatea să găsească răspunsuri la întrebările cu care au venit, dar și marea șansă de a-și pune noi întrebări, învățând să trăiască „întru” tradiție. Au astfel oportunitatea să se „lumineze”, dar să și așeze într-o nouă lumină ceea ce fac. Întâlnirea cu mărturiile culturii și civilizației românești din muzeu, le deschide un nou orizont, le lămurește percepțiile și le permite să înfrunte realitatea de dincolo de porțile muzeului.

Întrebările ridicate și răspunsurile primite le „regenerează” cotidianul, oglindindu-l dintr-o altă perspectivă - ei nu sunt doar cei ce deschid „tronul de zestre”, ci și cei care învață să caute și să găsească în el sensuri inepuizabile ale existenței.

Întregul complex de manifestări, aferent sintagmei „*Tezaure umane vii*”, nu este un spectacol festiv, ci o recuperare a gestului trăit normal, al normalului vieții - nu vin să „facă” ceva pentru un moment, pentru „acum”, pentru specialiști și public, ci asta fac zilnic și așa își motivează trecerea prin viață.

„*Tezaure umane vii*” nu sunt doar *Cuvinte* scrise sau rostite, ele *Întrupează* dovada că viitorul are nevoie să descopere ceea ce mulți știu, însă puțini o recunosc: faptul că frumusețea și prea-plinul vieții sunt înăuntrul oamenilor, căci adevărul se construiește acum, ca și altădată, cu aceleași mijloace - curaj, perseverență, efort, încredere. Existența acestui sistem, într-o perioadă de tranziție a societății românești, demonstrează că ne putem înfrânge nesiguranța și teama de banalizare a cuvintelor pentru o confruntare critică, nepărtinitoare a oricăror opinii privind valorile satului românesc.

Privind Muzeul ca imagine a noastră în oglinda timpului putem considera „*tezaure umane vii*” drept „noul tip de muzeu” – pentru că acesta oferă o „privire” integratoare asupra *omului*, asupra nevoilor esențiale ale sale - de ce existăm, unde mergem, ce sens are trecerea prin viață. Acest *nou muzeu* trebuie să reitereze stări și sentimente eterne: iubirea, Durerea, Neliniștea, Extazul în fața misterului și a divinității, Triumful și Bucuria - fiecare cu zonele de interferență. Misiunea noastră este de a-l atrage pe omul desacralizat al secolului al XXI-lea să *deschidă* tronul de **zestre** pentru a-și oferi un spațiu și un timp de privire în sine și de con-viețuire cu lumina tezaurului din sine.

Note:

¹ Corneliu Bucur, *Tezaure umane vii. Programul Muzeului „ASTRA” - Sibiu pentru protecția patrimoniului cultural imaterial*, în *Tratat de etnomuzeologie*, vol. II, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004, p.133-136.

² Mirela Crețu, Ada Maria Popa, *Tematica expoziției „Tezaure umane vii”*, lucrare în manuscris.

³ Gheorghe Guțu, *Dicționar latin român*, București, Editura Științifică, 1973.

⁴ Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Editura Eminescu, 1978, p.11.

⁵ Andrei Pleșu, *Ochiul și lucrurile*, București, Editura Meridiane, 1986, p. 117.

⁶ *Recommandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire* adoptée, par la Conférence générale à sa vingt-cinquième session, Paris, 15 novembre 1989.

⁷ *Preserving and revitalizing our intangible heritage „Living Human Treasures”*, Veneția, 1999.

⁸ *Convention pour la sauvegarde du patrimoine culturel immatériel*, Paris, 17 octobre 2003.

⁹ Petru Caraman, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1997, p. XXVII.

LIVING HUMAN TREASURES „ASTRA” MUSEUM AND LIVING IN THE SPIRIT OF TRADITION

- Summary -

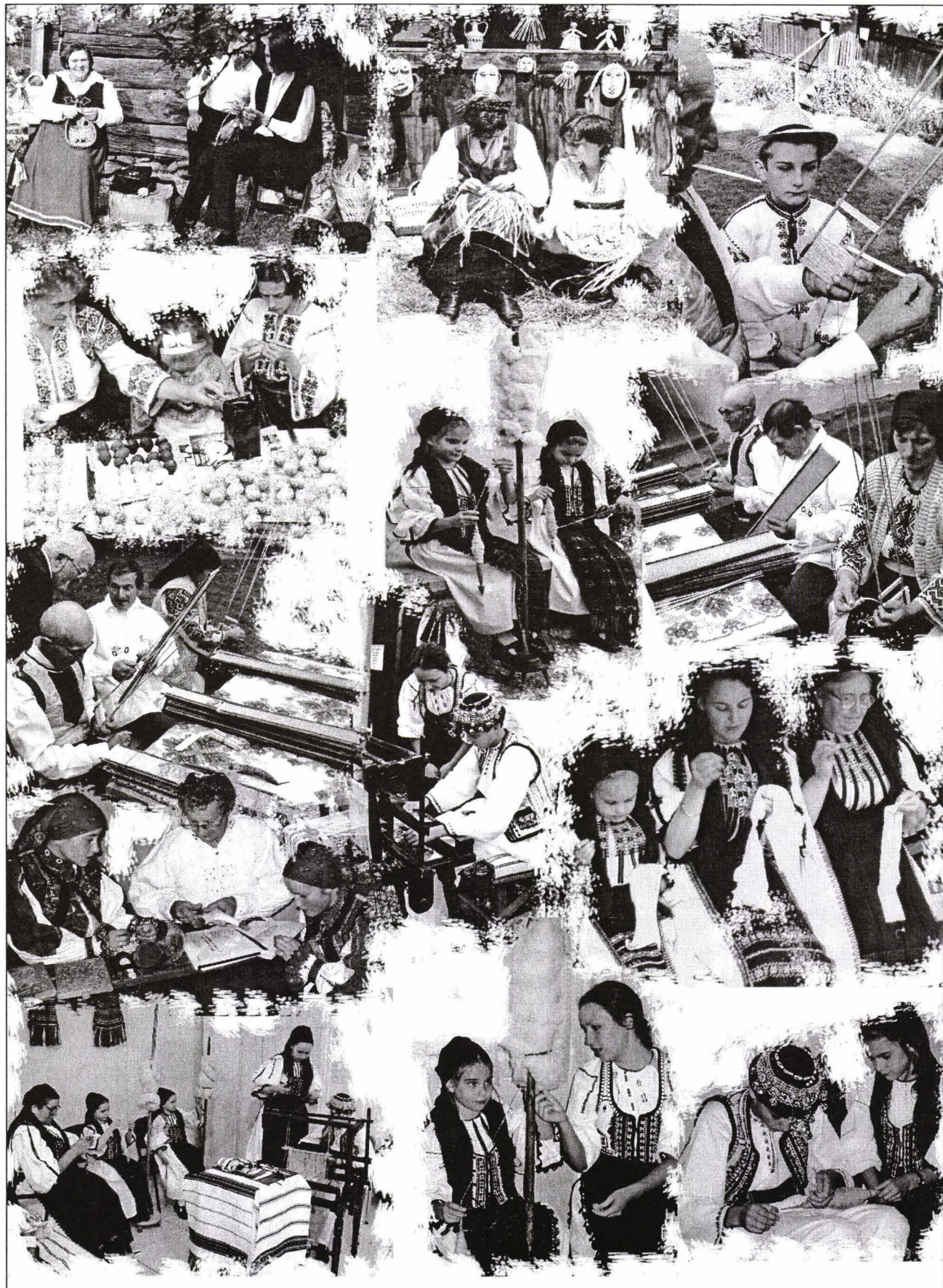
„Living Human Treasures” – syntagm translated and adopted by „ASTRA” National Complex Museum in order to define the program of protecting the cultural immaterial patrimony, is, first of all, a challenge: **treasure**, as we well know, is a richness hidden in depths for a long time, and that can be found just by chance and only by the initiated ones; it is the precious flame that is at the foundation of our identity; it is the flame that lightens the roads of the searching, the burning verticality from where are springing the concentric circles of the Romanian spirituality. It is the „flame of living water” that keeps life through tradition.

Without knowing the UNESCO challenge from 1989, and lacking a national program concerning this issue, „ASTRA” National Complex Museum conceived and applied, since 1983, an own system in order to protect the cultural immaterial patrimony:

- founding the *Association of Folk Crafts from Romania* (1992), that is organized on domains and types of art, system that is still opened for new nominalizations;
- organizing each year, around the 15th of August (Santa Maria), *The Fair of the Folk Crafts from Romania* - (achieved to the 23rd edition) for the members of the Association.
- founding of *The Academy of the Traditional Arts from Romania* (organized on six sections: Plastic Arts, Musical Arts, Mechanical Arts, Toy Arts, Literary Arts, and Culinary Arts, having already more than 280 members from the entire country and of different ethnical origins.
- organizing, together with the Ministry of Education and Research of *The National Olympiad „Traditional Artistic Handicrafts”*, (achieved to the 10th edition), having the purpose of promoting the traditional artistic handicrafts, the finalists being named „Romanian Olympics”.
- organizing *The Folk Art Galleries* (in historical downtown of Sibiu and in the open-air Museum) for selling the contemporary creations of traditional artisan, under the control and selection of values, done by the museum specialists.
- organizing, like a corollary of the whole system of manifestations, starting with 2001, of the *National Festival of Folk Traditions*, following the model of «Smithsonian Folklife Festival», from Washington D.C., where Romania participated to the 33th edition in 1999.
- organizing, starting with 2002, of the first *European International Market of Traditional Handicrafts and International Symposium „Culture-Tradition-Tolerance-Multicultural Dialog by knowing the cultural traditions of world-wide people”*.

Looking at the Museum as our image reflected in the mirror of time, we can consider „*Living Human Treasures*” as being „the new type of museum”- because it offers an integral „view” upon the *man*, and his essential needs- why do we exist, where are we going, the meaning of life. This *new museum* must reflect states of mind and eternal feelings like: Love, Grief, Restless, Ecstasy facing the Mystery and the Divinity, Triumph and Joy- each one having its areas of interference.

Our mission is to attract the man of the XXIst century, alienated from faith, to *open* the throne of **dowery** to offer himself a space and a time to look inside himself and to live together with the light of the treasure inside him.

Imagini Programul „Tezaure Umane Vii”
 Images from “Living Human Treasures” Programme